

Н.М. Базар, г.Мінск

Тры любові Любові Тарасюк: маці, Радзіма, душа

У снежні 2013 года споўнілася 60 год з дня нараджэння Любові Тарасюк. Зямное жыццё яе скончылася даволі рана, але засталася слова – слова паэткі, слова даследчыка літаратуры. У 1981 годзе Л.К. Тарасюк прынялі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі, а цераз два гады выйшаў першы і адзіны паэтычны зборнік “Смага ракі” (1983). Ёй належыць больш за 150 літаратуразнаўчых і навукова-метадычных прац.

Беларускаму Палессю, родным Пінкавічам, самым блізкім і дарагім яе сэрцу людзям прысвечаны многія творы Л. Тарасюк. Вобраз маці займае адметнае месца ў паэзіі. Маці – жанчына, якая пастаянна хвалюецца за сваё дзіця, з “мацярынскім вечным клопатам” [4, с.6]. Яна любіць і вырашчвае “сціплыя вяргіні” [4, с.6], не можа выкінуць старую хустку з парашутнага шоўку, імкнецца выратаваць старую яблыню ў садзе, што ссякае бацька. Яркі вобраз маці-патрыёткі створаны ў катрэне “А.Ф. Купрыянавай”. У гэтым вершы голас маці паэтка параўновае з музыкай, хоць ні з чым яго параўнаць немагчыма. А яшчэ маці – гэта ўся зямля, якую кожны павінен берагчы. У вершы “Маме” паэтэса называе сябе галінкай: “Я, любові тваёй галінка, / Тонка стукаюся ў акно” [4, с.7]. Цераз дзясяткі кіламетраў мама імгненна адчувае радасці і турботы свайго дзіцяці. Паэтэса ўдзячна лёсу, што мае такую сувязь з маці, і сама ў тую ж хвіліну можа адгукнуцца на адчуванні дарагога чалавека: “Выйдзеш, мама, ў настылы ранак, / За начнога цяпла парог, – / Белалобым, густым туманам / Прыпаду я табе да ног...” [4, с.7].

Верш “Дрэвы роду. Рабіна” напісаны чатырохстопным ямбам, што надае яму пэўную рытмічнасць. Паэтэса шкадуе, што не ўсім можа падзяліцца з маці, хаця ёй так гэтага хочацца! “Іду па ранішняму следу, / Па снегу чыстаму бягу. / Я паўжыцца да мамы еду, / А ёй адкрыцца не магу” [4, с. 19]. Алігэрацыя стварае адчуванне руху, імкнення. У вершы чаргуюцца мужчынскія і жаночыя рыфмы, прысутнічаюць багатыя (“следу – еду”,

“гадае – ападае”) і глыбокія (“бягу – магу”). Можна лічыць афарырызмамі выказванні паэтэсы: “я паўжыцца да мамы еду / А ёй адкрыцца не магу” з гэтага верша і з іншых: “жаночая – такая доля: / Галубіць зерне хараства”, “рэкі, рэкі... Няма там ліку ім – / Вырастаюць усім на здзіў” і г. д. Нават маці аўтар не можа адкрыць усе таямніцы, і толькі з маладой тонкай рабінкай, што расце каля роднай хаты, яна можа падзяліцца набалелым: “Гарчэе тонкая рабіна / У мілай мамы пад акном... / Ды ў ранняй барве ападае, / Недаспяліўшыся пладоў” [4, с. 19]. Аўтарскі неалагізм “недаспяліўшыся” падкрэслівае незавершанасць у зямным жыцці многіх спраў. Ад пачутага рабінка “гарчэе” і “ападае”, як і ў народных аповедах пра жыццё маладых дзяўчат ці замужніх жанчын, якія сваёй журбай дзяліліся з пэўнымі дрэвамі. Падобны да дзеяслова прыметнік “гаркалістая” – яшчэ адзін аказіяналізм, якім аўтар перадае няздзейсненыя мары і спадзяванні (“гаркалістая радасць чакання” [4, с. 50]). У звароце да мамы паэтэса адзначае: “А помніш, мама, я дачкой была. / Цяпер далёкай госцяй залятаю” [4, с. 21]. Ды і рабінцы не ўсё магла расказаць, боль чулай душы вылілася ў паэтычныя радкі, у якіх аўтар сцвярджае, што, пакуль “баліць душа”, датуль яна ў чалавека жыве: “Яшчэ душа баліць – / і тым яна жывая” [3, с. 162].

З фальклору Л. Тарасюк узяты назвы дрэў, як яна называе іх, “дрэвы роду”, – “яблыня і рабіна”, сустракаюцца ў вершах “волаты-дубы”. Выкарыстаны назвы з памяншальна-ласкальнымі суфіксамі: “вішанька”, “бярозка”, “бярэзінка”. На народны матыў гучаць “сонца-сонейка”, “не тайна – тайначка”, “любоў-трывога”, “ракою-мамай”.

Л. Тарасюк хвалюецца за лёс сваёй зямлі, за яе экалагічны стан, за стаўленне да фальклорнай спадчыны, да мовы беларусаў: “Сваёй Айчыны яснае імя, / Нібы ўласнае – / Не дай запляміць... / І светлы цень буслінага крыла / Над рэкамі, дарогамі, палямі” [4, с. 26]. Цень крыла бусла ў вершы паэтэсы – своеасаблівы працяг традыцыйнага вобраза птушкі, апетай Уладзімірам Караткевічам. Тут мае месца спасылка на паэтычны кантэкст класіка літаратуры. Радкі верша “Імя Айчыны”: “Маленькая, як сэрца,

Беларусь / Адданаю любоўю вырастае” [4, с. 26] гучаць як паэтычнае крэда паэтэсы, напоўнены трапяткім пачуццём замілавання роднай зямлёй.

Любоў да Айчыны, гонар за яе слаўных сыноў і дачок відаць у вершах “Крыніца ў Ракуцёўшчыне”, “Слова Купалы”, у цыкле “Маналогі стагоддзяў”. Да кожнага з вершаў цыкла маецца эпіграф, які нясе змястоўную функцыю, падказваючы тэму і ідэю твора: “Закапаны скарб. XX ст.” – “З лёсу маёй бабулі”, “Камень Мацея Бурачка. XIX ст.” – “Паводле легенды, з каменя на рыначнай плошчы ў Жупранах выступаў, адыходзячы ў паўстанцкі атрад, Францішак Багушэвіч”, “Ефрасіння. XII ст.” – “Ефрасіння, або Прадслава, – унучка князя Усяслава Полацкага, апетага ў “Слове аб палку Ігаравым”. “И женишься, и посягоша, и княжиша, но не вечноша” (з “Жыцця” Ефрасінні Полацкай”) і г.д. Эпіграфы сустракаюцца і ў іншых вершах. Гэта ўказвае яшчэ на адзін від інтэртэкстуальнасці твораў Л. Тарасюк – на міжтэкставы дыялог. Добрым словам успамінае аўтар смелую ўнучку князя Усяслава, якая прысвяціла сваё жыццё асвеце народа: “Я знаю, што зраблю перад судом суровым: / Я славу зберагу, я прынясу ім Слова!” [4, с. 30]. Л. Тарасюк, як і беларуская асветніца з XII ст., разумела важнасць захавання роднай мовы. І не проста разумела, а жыццё аддала дзеля служэння беларускаму слову. У вершы “Беларуская мова” ад сэрца ідуць словы-параўнанні, эпітэты, якімі паэтэса ласкава яе называе: “І працаўніца, і чараўніца, / Мова-сялянка, і мова паэтаў...” [4, с. 35], “мая ластаўка”, “сціплая, ды не кволая”, “гордаю быць умела”, “бласлаўненнем матчыным”, “Бацькаўшчыны сумленнем” [4, с. 36]. У гэтых цудоўных тропах ажывае шчырая душа паэтэсы. Не толькі мова засталася ў спадчыну народу, а і помнікі архітэктуры – вынік нястомнай працы многіх пакаленняў. Дыпціх “Памяць продкаў” складаецца з двух вершаў, аб’яднаных агульнай ідэяй – спадчыну трэба перадаць нашчадкам, якія таксама павінны берагчы гэты скарб: “Красу паселішчаў раўніва / Далёкі продак зберагаў” [4, с. 26]. Дыпціх – яшчэ адно падцвярджэнне таго, што паэтэса шукала і знаходзіла цікавыя формы для перадачы паэтычнай думкі.

Сімвалам горкай памяці аб ахвярах вайны становіцца таполя ў аднайменным свабодным вершы “Таполя”. Тут жа маецца эпіграф. Канадская таполя ў Нясвіжы стала сведкам расстрэлу амаль дзвюх тысяч чалавек, і аўтар просіць у яе: “Даруй нам, дрэва, за сваю пакуту” [4, с. 12]. Усё забірала вайна. Л. Тарасюк успамінае, як бабуля, перад выгнаннем у рабства, закапала ў зямлю свой вясельны ўбор. Вясельны ўбор прыходзіць да вываду, што “лепш у зямлі сваёй ляжаць я буду..., чым нейкі ліхадзей-прыблуда / Мiane чужынцу выкіне на здзек” [4, с. 35].

Творчасць Аркадзя Куляшова цікавіла Л. Тарасюк як даследчыцу. Яго памяці паэтэса прысвяціла філасофскі верш “Сцяг”, які складаецца з трох частак, аб’яднаных агульнай думкай: паэт – сумленны Майстра, магчымасці якога ніколі не разгадаць – “ні ў маладосці, ні на схіле год” [4, с. 45], у чым і выяўляецца шматграннасць асобы народнага паэта. І ў пачатку, і ў канцы верша знаходзім алюзію на паэму “Сцяг брыгады” – вернасць воінскаму абавязку байцоў – і вернасць А. Куляшова свайму прызначэнню.

А. Куляшовым створана шмат палымяных радкоў. Паэт кажа пра каню, якая не можа напіцца і ўвесь час адчувае смагу з-за пракляцця. Ён таксама адчувае смагу – але гэта смага да працы, якой паэт не можа здаволіцца ў поўнай меры: “Бо прагай да працы ахоплены часта я, / І сэрца абпалена смагай радка” [1, с. 440]. А. Куляшоў сцвярджае: “жыць не магу, / Як каня няшчасная, / Кропляй дажджу з лесавога лістка” [1, с. 440]. Але чалавек не няшчасная каня, якая ніяк не можа напіцца – ён, як тыя птушкі, што шчыравалі над стварэннем паўнаводных рэк для ўсіх: “Я ўпарты, не кіну пачатае справы” [1, с. 440], – падводзіць вынік паэт. Пра гэта ж піша і Л. Тарасюк. Нездарма зборнік названы “Смага ракі”. Паэтэса таксама адчувае творчую смагу, як рака ў летнюю спёку, калі вады ў ёй меншае, і шчыруе дзеля напаўнення ўласнай ракі. Яна піша: “Я ў раку сваю хачу ўвайсці / Дрыготкай плыню, хваляю жывою” [4, с. 5]. Л. Тарасюк жадае, каб праца яе жыцця была патрэбна людзям, роднай Беларусі.

На радзіме А. Куляшова цячэ Бесядзь, якой паэт прысвяціў верш “Мая Бесядзь”. На малой радзіме Л. Тарасюк цякуць Піна і Прыпяць. Пра іх не раз яна ўспамінае ў вершах, параўноўваючы рэкі са сваімі рукамі: “Працягнуты ўдалеч, нібыта мае дзве рукі, – / Піна і Прыпяць” [4, с. 51], іх ніколі “не адолець нікай бядзе і вайне” [4, с. 51]. Пра малую радзіму ў вершы “Маё Палессе” паэтэса заўважае: “Рэкі, рэкі... Няма там ліку ім” [4, с. 24], “Там і сёлы мае вялікія / Як на самы глыбокі ўздых” [4, с.24]. І гэта сапраўды так: палескія вёскі, нібы гарады, каля якіх шмат крыніц, рэк, азёр. “Рака, рэчка, рачулка, рэчанька, крынічкі”, – так пяшчотна называе Л. Тарасюк водныя дарогі Палесся. Эпіграфам да верша “Рэчанька” сталі радкі: “Летам Піна па калена, / а зімою – з галавою” [4, с. 36]. Верш пераклікаецца з народнай песняй, ды і сама назва “Рэчанька” асацыіруецца з фальклорным вобразам. “Цябе між лёсам пешчаных / Пазнаю па прыкметах: / Вясной – вясёла плешчашся, / А журышся летам” [4, с. 36], – кажа яна пра рэчаньку і дадае: “Ды – жальбай незалечанай / Плыве матыў успомнены: / Ой, рэчанька, рэчанька, / Чаму ж ты няпоўная?” [4, с. 37].

Для стварэння паэтычных вобразаў паэтэса ужывае словы з памяншальна-ласкальнымі суфіксамі: “вёсачка”, “вадзіца”, “каменьчыкі”, “галінкі”, “сцяблінкі”, “дзеткі”, “матка”, “варотцы”, “жнейкі”, “просценькі”; эпітэты: “каласы нямыя”, “боль-нясцерп”, “крамяныя яблычкі”, “суровая чарга”, “нябачны час”, “шызая смуга”, “зорныя астры”, “гожыя капліцы”, “рубцом крывым”, “самотны бусел”, “ценькая душа”; параўнанні: “доля, як зорка сляпая”, “як белая бяроза”, “надзею, як песню, нясі”, “маленькая, як сэрца, Беларусь”; метафары: “голас калышацца лісцінай і калінай”, “і горкі мёд, і горкі вопыт / Збіраць прырода пачала”, “і ўспуджанаю сінцай / Затрапечацца думка мая”, “сіні бэз / Глядзеў у свет вільготнымі вачыма”, “цячэ рачулка голасу твайго”, “дагарала сляза расстайная”, “жанчыны ў полі песні жалі, / Збіралі словы ў снапы” і іншыя. Прысутнічаюць звароткі: “як завуць цябе, вішанька”, “даруй нам, дрэва”, “будуйся, боцян”; фразеалагізмы:

“з агню, ды ў полымя”, “развяжаш памяці вузлы”, “не наша ў гэтым віна”; сустракаюцца аксюмараны “горкі мёд”, “гаркалістая радасць”.

Як відаць, мова твораў Л. Тарасюк даволі багатая, выразная, сакавітая. Кожнае слова прадумана, кожная страфа нясе пэўную думку і прымушае чытача разважаць, унікаць у сэнс напісанага. У яе паэзіі можна знайсці розныя віды інтэртэкстуальнасці. Пра гэта сведчаць эпіграфы, выкарыстанне розных вершаваных форм, наяўнасць алюзій, адчуванне ўплыву іншых мастакоў слова, традыцыйнасць сюжэтаў і вобразаў, звязаных з фальклорам. Усё ўказвае на высокі інтэлектуальны патэнцыял і эрудыцыю паэтэсы. У дыпціху “Развітанне” яна напіша: “Я моўчкі паміраю, як рака, / Шукаючы ад смагі прагнай выйсце” [4, с. 42], “Вяртаюся, адкуль прыйшла, – ў зямлю” [4, с. 42]. Цераз 23 гады Л. Тарасюк не стане.

Літаратуразнаўца Алесь Бельскі так сказаў пра творчасць паэтэсы: “Паэзія Любові Тарасюк – гэта яскравы адбітак духоўнага жыцця асобы, якая ўсё галоўнае і сутнаснае ўмее высветліць і вызначыць сэрцам” [2, с. 11]. І сапраўды, яе паэзія, як рака творчасці, – спакойная, глыбокая, без віроў.

Літаратура:

1. Беларуская літаратура: хрэстаматыя / уклад. Ул.В. Адамчык, М.В. Адамчык. – Інск: Сучасны літаратар, 2004. – 1008 с.
2. Бельскі, А. Паўнаводная рака творчасці [Літаратурны і навуковы плён Любові Тарасюк] / А. Бельскі // Род. слова. – 2003. - №12. – С. 11–14.
3. Бельскі, А.І. Галасы вёснаў. Сучасная беларуская паэзія: для ст. шк. ўзросту / уклад А.І. Бельскі і інш. – Мінск: Польша, 1997. 318 с.
4. Тарасюк, Л.К. Смага ракі: вершы / Л.К. Тарасюк; Мінск: Мастацкая літаратура, 1983. – 56 с.